

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Грубляк О.М., Марич М.Г., Бак Н.А., Марусяк Н.Л., Марич А.В.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Навчальний посібник

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2024

УДК 336.14

Г 90

Друкується за ухвалою вченої ради

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

(протокол № 7 від 29.04.2024 р.)

Рецензенти:

Шапошников К., доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України

Журавльова І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Юшко С., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Васильчук А., керівник відділення гр.Ф Чернівецького відділення №5 АТ КБ Приватбанк

Грубляк О.М., Марич М.Г., Бак Н.А., Марусяк Н.Л., Марич А.В.

Г 90 Фінансова грамотність: навч. пос. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 316 с.

ISBN 978-966-423-909-4

Посібник дасть можливість здобути знання про основні економічні й фінансові категорії, а також допоможе розвитку вмінь щодо грамотного планування особистого (сімейного) бюджету, управління особистими фінансами; формування джерел пасивних доходів; правильного вибору джерел фінансування витрат; відповідального користування банківськими продуктами та послугами небанківських фінансових установ; забезпечення достойного рівня пенсії; грамотного користування системою оподаткування; прийняття розумних фінансових рішень, збагачення; уникнення помилок, дій фінансових шахраїв.

Для здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів, науковців, фахівців-практиків і читачів, які цікавляться сучасними проблемами функціонування фінансової системи.

УДК 336.14

ISBN 978-966-423-909-4

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024

© Грубляк О.М., 2024

© Марич М.Г., 2024

© Бак Н.А., 2024

© Марусяк Н.Л., 2024

© Марич А.В., 2024

3 ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

ТЕМА 1. ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ

1. Як працює економіка
2. Потреби, блага, ресурси
3. Мікроекономіка, попит і пропозиція
5. Відсоткові ставки

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 2. ВЛАСНИЙ БЮДЖЕТ

1. Планування й управління особистими фінансами
2. Оцінка поточного фінансового стану
3. Особистий (сімейний) бюджет – крок до фінансової свободи
4. Облік доходів і витрат
5. Фінансова подушка, резервний фонд

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 3. ЗАОЩАДЖЕННЯ ТА ДЕПОЗИТИ

1. Суть і роль заощаджень
2. Вклад, види вкладів та цілі їх формування
3. Як обрати банк для вкладу
4. Заощадження, роль ранніх заощаджень
5. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
6. Переваги та недоліки інвестування у депозити

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 4. ІНВЕСТУВАННЯ

1. Інвестування у боргові інструменти, характеристики облігацій, ОВДП

2. Акції та їхні характеристики

3. Інвестиції в ETF, інвестиційні фонди

4. Альтернативні інвестиції: валюта, нерухомість, земля, золото

5. Чи вкладати гроші в криптоактиви

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 5. КРЕДИТ І КРЕДИТНА ІСТОРІЯ

1. Суть і значення кредиту

2. Види кредитів, їх вартість

3. Оформлення кредиту

4. Суть кредитної історії та необхідність її формування

5. Бюро кредитних історій

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 6. БАНКИ ТА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА

1. Виникнення банків і банківських послуг

2. Банківська система та її структура

3. Ключові функції Національного банку України

4. Функції банків у суспільстві

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 7. НЕБАНКІВСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР

1. Суть і призначення небанківських фінансових установ

2. Фінансові компанії

3. Ломбарди

4. Кредитні спілки

5. Страхові компанії

6. Лізингові компанії
7. Інвестиційні фонди
8. Колекторські компанії

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 8. ВАЛЮТНИЙ РИНОК

1. Суть діяльності валютного ринку
2. Поняття та види валют. Курси валют
3. Резервна валюта. Золотовалютні резерви
4. Міжбанківський валютний ринок
5. Платіжний баланс як фактор динаміки валютно-обмінного курсу
6. Платіжні системи

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 9. ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМА

1. Суть податків
2. Види основних податків
3. Які податки платить українець та яку частину бюджету вони наповнюють
4. Які видатки бюджету України здійснюються за рахунок податків
5. Податки з інвестицій в Україні
6. Податкова культура

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 10. ПЕНСІЯ ТА ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

1. Суть і економічна роль пенсії
2. Демографія та пенсія

6

3. Мінімальна заробітна плата: визначення та застосування

4. Пенсійна система України

5. Альтернативні способи забезпечення пенсійних виплат

Запитання та завдання для самоконтролю

ТЕМА 11. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

1. Види фінансового шахрайства. Платіжна безпека

2. Інші різновиди фінансового шахрайства

3. Формування фінансових пірамід

4. Захист прав споживачів фінансових послуг

Запитання та завдання для самоконтролю

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Передмова

Зростання матеріальних благ багато в чому залежить від того, наскільки людина розумно використовує ресурси і володіє грошима. Тобто людині для досягнення успіху часто недостатньо саме фінансової освіти.

Тому, якщо людина хоче досягти успіху, варто витратити час, щоб отримати необхідні фінансові знання та почати застосовувати їх на практиці.

Фінансово грамотні люди добре розуміють основні економічні поняття, принципи управління фінансами, вони ліпше захищені від фінансових ризиків і непередбачених ситуацій.

Щоб успішно вести бізнес і управляти особистими фінансами, потрібно добре розуміти такі економічні та фінансові категорії:

1. Економіка, гроші, валюта, фінанси, капітал, їх особливості та основні принципи використання.
2. Заощадження, депозити, інвестиції, їх роль у збагаченні людини.
3. Способи накопичення капіталу та інвестування.
4. Види банківських продуктів і послуг небанківських фінансових установ, їх юридичні аспекти.
5. Особисті фінанси й особистий (сімейний) бюджет.
6. Основи податкового законодавства.
7. Державна та недержавна пенсія.
8. Фінансова безпека.

Від рівня фінансової грамотності населення залежить не тільки добробут домогосподарств, а й економічний успіх усієї країни. Найперше, фінансова грамотність потрібна кожній людині для того, щоб ефективно використовувати свої фінансові ресурси та досягти нового рівня матеріального достатку. Знання основ економіки та

фінансів допоможуть розв'язати такі проблеми:

1. Грамотно спланувати особистий (сімейний) бюджет, розпорядитися витратами й управляти особистими фінансами.
2. Створити джерела пасивних доходів.
3. Правильно вибрати джерела фінансування витрат.
4. Розбиратися у суті та необхідності кредитів.
5. Розумно користуватися банківськими послугами та послугами небанківських фінансових установ.
6. Забезпечити собі достойний рівень пенсії на старість.
7. Забезпечити майбутнє для дітей.
8. Грамотно користуватися системою оподаткування активних і пасивних доходів фізичних осіб, доходів від володіння реальними та фінансовими активами.
9. Приймати розумні рішення, багатіти, уникати прикрих помилок, дій фінансових шахраїв.

Навчальний посібник призначено для вивчення дисципліни «Фінансова грамотність» обсягом три кредити у процесі підготовки фахівців різних галузей знань та спеціальностей. Видання передбачає послідовне вивчення суті основних економічних категорій, особистих фінансів, заощаджень, депозитів, інвестицій, кредитів, механізмів функціонування банківської системи, небанківського фінансового сектору, валютного ринку, податкової та пенсійної систем, механізмів забезпечення фінансової та платіжної безпек.

Автори висловлюють щирі вдячність шановним рецензентам за корисні рекомендації та поради щодо змісту, структури та викладу матеріалу цього посібника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України від 22 грудня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV станом на 20 вересня 2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.
6. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-14. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
8. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.
9. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
10. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
11. Про платіжні послуги: Закону України від 30 червня 2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
12. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС 2000. 416 с.
13. Внукова Н.М., Успенко В.І. Фінанси: вступ до фаху: навч. посіб. Харків: БУРУН і К, 2005. 352 с.

14. Гальчинський А. Теорія грошей: навч. посіб. К.: Основи, 1998. 415 с.
15. Гриньова В.М., Великий Ю.М., Проскура О. Ю. Гроші і кредит: підручник. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2008. 312 с.
16. Деріга В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 178 с.
17. Загорський В. С. Бюджетна система та оподаткування в Україні. Х.: ВД "ІНЖЕК", 2008. 288 с.
18. Кириленко О. П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка, 2000. 324 с.
19. Колеватова А.В., Кондрацька К.В. Роль та значення фінансів домогосподарств у ринковій економіці. Modern Economics. 2019. № 18(2019). С. 55-60.
20. Колодізев О.М., Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит: підручник. К.: Знання, 2010. 615 с.
21. Конкурентоспроможність національної економіки: фіскальні важелі та стимули : кол. моногр. / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Ватаманюк-Зелінська У.З.]; під заг. ред. д.е.н. Ситник Н.С. Львів: «Апріорі», 2017. 512 с.
22. Кривуц Ю. М. Фінанси: тексти лекцій. Х.: ХДТУБА, 2007. 103 с.
23. Крутова А.С., Близнюк О. П., Лачкова Л. І. та ін. Фінанси: навч. посіб. Х.: Видавництво «Лідер», 2013. 560 с.
24. Лагутін В.Д. Бюджетна та монетарна політика в трансформаційній економіці: монографія. К.: Київ нац. торг.-екон. ун-т, 2007. 248 с.
25. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : Знання, КОО, 2002. 215 с.
26. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): навч. посіб. К. : КНЕУ, 1999. 164 с.
27. Мишкін Ф. Гроші, банківництво і фінансові ринки. Переклад з англ. Панчишин С.М., Стеблій Г.Я., Стасишин А.В. К.: Основи, 1998. 963 с.

28. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика: монографія. К.: Знання України, 2006. 284 с.
29. Романенко О.Р. Фінанси: підручник для ВНЗ. К.: Центр учбової літератури, 2016. 310 с.
30. Стойко О.Я., Дема Д. І. Фінанси: навч. посіб. 2-ге видання, стереотипне. К.: Алерта, 2017. 432 с.
31. Страхування: підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 599 с.
32. Турченко Т., Третяк А. Проблеми сучасної фінансової системи України та пропозиції щодо її ефективного економічного розвитку. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 11(1). С. 255-258.
33. Фінанси бізнесу [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д.В., Сич О.А. та ін.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 432 с.
34. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навч. посіб. К., 2019. 272 с.
35. Шикіна Н.А. Фінанси: курс лекцій для студентів усіх форм навчання всіх спеціальностей. Одеса: ОДЕУ, Ротапринт, 2008. 290 с.
36. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія. Суми : Мрія; УАБС НБУ, 2008. 348 с.
37. Юхименко П. І. Теорія фінансів: підручник / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр навч. л-ри, 2010. 576 с.

Навчальне видання

Грубляк О.М., Марич М.Г., Бак Н.А., Марусяк Н.Л., Марич

А.В.

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ

Навчальний посібник

Літературний редактор Лупул О.В.

Технічна редакторка Кудрінська О.М.

Підписано до друку 05.12.2024. Формат 60x84/16

Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 17,3.

Обл.-вид. арк. 18,6. Тираж 30. Зам. Н-093.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.